

Noordse winterjuffer

René Manger*

In Drenthe komen twee soorten winterjuffers voor: de Noordse – en de Bruine winterjuffer. Beide soorten staan op de landelijke Rode lijst. Hoewel de Bruine winterjuffer bedreigd is, komen ze de laatste jaren wel weer vaker voor in Nederland. De Noordse winterjuffer is ernstig bedreigd. In enkele terreinen van Het Drentse Landschap wordt de Noordse winterjuffer al vele jaren gesignaleerd. Uit onderzoek van de Libellenwerkgroep Drenthe blijkt dat op het Uffelter Binnenveld een redelijk grote overwinterende populatie aanwezig is.

foto: René Manger

De Noordse winterjuffer werd na een zeer sterke afname in Nederland eind jaren tachtig alleen nog in de Weerribben aangetroffen. Hier bevindt zich op dit moment nog steeds de enige voortplantende populatie. Wel is de Noordse winterjuffer nu vanuit waarschijnlijk de Weerribben met een bescheiden opmars bezig in Noordoost-Nederland, vooral naar het oosten van Friesland en zuidwesten van Drenthe. Echter, over de gedragingen van de Noordse winterjuffer is nog niet veel bekend. Winterjuffers zijn heel bijzondere libellen. Waarom is dat zo? De levenscyclus van beide soorten is namelijk fundamenteel verschillend van alle andere libellen in Europa. Andere libellensoorten overwinteren als ei of als larve in het water en leven als volkomen ontwikkeld insect, de z.g. imago, slechts drie tot vijf weken. De winterjuffers daarentegen brengen de winter als volwassen insect op het land door. Een libel in de sneeuw is dus geen fantasie. Het maakt de winterjuffers uniek binnen de libellen. Waarschijnlijk hebben ze daarom ook een bruine camouflagedoek. Dit in tegenstelling tot de meeste libellen die fel blauw, rood of groen zijn gekleurd

Levenswijze

De Noordse winterjuffer legt haar eieren al vroeg in het voorjaar (medio april). Dit gebeurt voornamelijk in een laagveenbiotop. Vooral afgestorven (zachte) drijvende planten zijn favoriete plekken om eieren op af te zetten. De larven ontwikkelen zich in de zomer om vanaf eind juli volwassen te worden. Dit proces wordt uitsluipen genoemd. De diertjes houden zich op langs bosranden en op heidevelden met veel Pijpenstrootje. In perioden met koude nachten en zonnige dagen zijn de juffers overdag actief. Wanneer de vorst goed doorzet verbergen de juffers zich in de vegetatie of onder stenen. Ook zijn er waarnemingen gedaan van overwinterende dieren op grashalmen. Uit het buitenland is bekend dat temperaturen van -17°C en vermoedelijk nog lager door de juffers worden overleefd. In de maanden december tot en met februari houden de winterjuffers zich rustig. Alleen bij mooi zonnig winterweer kan een vliegend exemplaar aangetroffen worden.

Uffelter Binnenveld

Vanaf september 2003 doet de Libellenwerkgroep Drenthe onder-

foto: René Manger

zoek naar de verspreiding en het gedrag van de Noordse Winterjuffer in Drenthe. Vooral het Uffelter Binnenveld is uitgebreid onderzocht. Hieruit is onder andere gebleken dat de libel er overwintert, maar zich er niet voortplant. Eind april 2004 verdwenen de winterjuffers vrij abrupt. Het is een mysterie waar de Noordse winterjuffer zich in Drenthe voortplant. Wellicht trekken de dieren na een verblijftijd van negen maanden weg naar 'vruchtbare' laagveengebieden. Het gedrag van de winterjuffers lijkt hierdoor enigszins op dat van trekvogels. Dit is binnen de groep van libellen een uniek gegeven.

Bijzondere waarnemingen

In 2004 zijn winterjuffers op het Uffelter Binnenveld gemerkt, om inzicht te krijgen in de verspreiding van de soort. Spectaculair was de terugvangst begin november van twee gemerkte exemplaren Noordse winterjuffers. Ze bleken afkomstig te zijn uit de 20 km verder gelegen Lindevallei in Friesland. De juffers waren begin oktober door leden van de Friese libellenwerkgroep gemerkt. Het was al langer bekend dat de diertjes grote afstanden kunnen overbruggen. In oktober 2004 is een ongemerkt exemplaar op Kampsheide (bij Assen) aangetroffen. Vanuit de Weerribben is dit hemelsbreed ongeveer 50 km. Ook werden er winterjuffers gevonden in verschillende boswachterijen in Drenthe. Vanuit de Weerribben is dit soms meer dan 60 km. Flinker afstanden voor zo'n diertje.

zoek naar de verspreiding en het gedrag van de Noordse Winterjuffer in Drenthe. Vooral het Uffelter Binnenveld is uitgebreid onderzocht. Hieruit is onder andere gebleken dat de libel er overwintert, maar zich er niet voortplant. Eind april 2004 verdwenen de winterjuffers vrij abrupt. Het is een mysterie waar de Noordse winterjuffer zich in Drenthe voortplant. Wellicht trekken de dieren na een verblijftijd van negen maanden weg naar 'vruchtbare' laagveengebieden. Het gedrag van de winterjuffers lijkt hierdoor enigszins op dat van trekvogels. Dit is binnen de groep van libellen een uniek gegeven.

Bijzondere waarnemingen

In 2004 zijn winterjuffers op het Uffelter Binnenveld gemerkt, om inzicht te krijgen in de verspreiding van de soort. Spectaculair was de terugvangst begin november van twee gemerkte exemplaren Noordse winterjuffers. Ze bleken afkomstig te zijn uit de 20 km verder gelegen Lindevallei in Friesland. De juffers waren begin oktober door leden van de Friese libellenwerkgroep gemerkt. Het was al langer bekend dat de diertjes grote afstanden kunnen overbruggen. In oktober 2004 is een ongemerkt exemplaar op Kampsheide (bij Assen) aangetroffen. Vanuit de Weerribben is dit hemelsbreed ongeveer 50 km. Ook werden er winterjuffers gevonden in verschillende boswachterijen in Drenthe. Vanuit de Weerribben is dit soms meer dan 60 km. Flinke afstanden voor zo'n diertje.

foto: René Manger

Tijdens de overwintering zijn de juffers zeer honkvast. Een bijzonder voorbeeld hiervan was een exemplaar op het Uffelter Binnenveld dat in september 2004 was gemerkt en 6 maanden later binnen een straal van 20 meter opnieuw werd aangetroffen. Tot slot een zeer bijzondere waarneming op het Uffelter Binnenveld. Eind november 2004 werd hier namelijk een bevroren, berijpte winterjuffer voor het eerst in Nederland waargenomen. In de Weerribben werden wel eerder enkele dieren boven de sneeuw waargenomen, maar deze waren niet bevroren.

Door inventarisatie weten we nu dat de Noordse winterjuffer bijna overal in Drenthe op geschikte plaatsen overwintert. We weten echter nog niet alles van de Noordse winterjuffers in

Drenthe. Bijvoorbeeld waar planten ze zich in Drenthe voort? Hopelijk zullen nieuwe onderzoeken antwoord kunnen geven op deze vraag.

* R. Manger is waarnemingscoördinator van de Libellenwerkgroep Drenthe en één van de oprichters.

In 2003 is de Libellenwerkgroep Drenthe opgericht. De werkgroep heeft als belangrijkste doel de libellenfauna in Drenthe zo goed mogelijk in kaart te brengen. In 2004 is een werkatlas samengesteld. Hiermee kan gericht gezocht worden naar libellen in de provincie. Informatie is op te vragen via e-mail: rmanger@planet.nl